

- (૧) કેસ પેપર્સ ધ્યાને લીધા, તપાસ કરનાર અમલદાર દ્વારા તપાસના અંતે આરોપી વિરુદ્ધ મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ- ૧૮૫ તથા પ્રોહીબીશન એક્ટ (ન્યુ) કલમ-૬૬(૧)(બી) મુજબના ગુન્હાનું ચાર્જશીટ રજુ કરેલ છે.
- (૨) બી.એન.એસ.એસ. મુજબ ભારતની ફોજદારી અધિનિયમ અને બીજા કાયદા અન્વયેના ગુનાઓની ઈન્સાફી કાર્યવાહી બાબતે જણાવવામાં આવે છે અને કલમ-૪(૨) મુજબ બીજા કોઈ કાયદા અન્વયેના તમામ ગુનાઓની પોલીસ તપાસ, તપાસ, ઈન્સાફી કાર્યવાહી અને અન્ય કાર્યવાહી જો બીજા કાયદામાં જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હોય તો તે મુજબ અન્યથા સી.આર.પી.સી.ની જોગવાઈઓ અનુસરવાની રહે છે.
- ગુનાઓની પોલીસ તપાસ, તપાસ, ઈન્સાફી કાર્યવાહી અને અન્ય કાર્યવાહી બાબતે મોટર વ્હીકલ અધિનિયમમાં કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ નથી. આથી, બી.એન.એસ.એસ. કલમ-૪(૨) મુજબ સી.આર.પી.સી. ની જોગવાઈઓ અનુસરવાની રહે છે.
 - મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૧૮૫ ના ગુનાના ભંગ બદલ પ્રથમ ગુના માટે છ માસ સુધીની સજા અથવા દસ હજાર રૂપિયાનો દંડ અથવા બંને, બીજા અને ત્યાર પછીના ગુના બદલ બે વર્ષ સુધીની સજા અથવા પંદર હજાર રૂપિયાનો દંડ અથવા બંને એવી સજાની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે.
 - મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૧૮૫ કોગ્નીઝેબલ છે કે નોન-કોગ્નીઝેબલ છે તે અંગે કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ આ અધિનિયમમાં કરવામાં આવેલ નથી માટે આ ગુનો કોગ્નીઝેબલ છે કે નોન-કોગ્નીઝેબલ છે તે નક્કી કરવા સી.આર.પી.સી. શેડ્યુલ-૧ના ભાગ-૨, ક્રમાંક નંબર-૩ માં કરવામાં આવેલ જોગવાઈ મુજબ જે ગુનામાં ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદ્તની કેદની અથવા માત્ર દંડની શિક્ષાને પાત્ર ગુનો હોય તો તે નોન-કોગ્નીઝેબલ ગુનો ગણાય છે અને તેથી મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૧૮૫ મુજબનો શિક્ષાને પાત્ર ગુનો પણ નોન-કોગ્નીઝેબલ ગુનો ગણાય.
 - સાથે સાથે પ્રોહીબીશન એક્ટ (ન્યુ) કલમ-૬૬(૧)(બી) ની જોગવાઈ જોવામાં આવે તો તેમાં પણ પ્રથમ ગુના માટે છ મહિના સુધીની કેદની સજા અને રૂ.૧૦૦૦/- દંડની જોગવાઈ છે. પ્રોહીબીશન એક્ટમાં સને ૨૦૧૬ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો ત્યારે પ્રોહીબીશન એક્ટની કલમ-૧૧૮ રદ કરવામાં આવેલ છે. રદ થયેલી કલમ-૧૧૮ માં એવી જોગવાઈ હતી કે “આ અધિનિયમમાં વિરુદ્ધની કોઈ જોગવાઈ ન હોય ત્યારે પોલીસ અધિકારના ગુના અંગેની ફોજદારી કાર્યરીતી અધિનિયમ, ૧૮૮૮ ની જોગવાઈ આ અધિનિયમ હેઠળના ગુનાઓને લાગુ પડશે.” આમ, જૂના પ્રોહીબીશન એક્ટમાં કલમ-૧૧૮ મુજબ આ કાયદા અન્વયેના ગુનાઓ પોલીસ અધિકારના એટલે કે કોગ્નીઝેબલ ગુના હતા. આ કલમ-૧૧૮ રદ થવાથી આ જોગવાઈ નાબુદ થાય છે. જેથી

પ્રોહીબીશન એક્ટ (ન્યુ) માં કલમ-૬૬(૧)(બી) ના ગુનામાં ઈન્સાફી કાર્યવાહી કેવી રીતે ચલાવવી તે અંગે જોગવાઈ ન હોવાથી સી.આર.પી.સી.ના શિડ્યુલ-૧ ના બીજા પાર્ટમાં જણાવેલ જોગવાઈ અત્રે ના કેસમાં લાગુ પડશે. શિડ્યુલ-૧ ના પાર્ટ-૨ માં જણાવેલ છે કે કોઈપણ ગુનો ત્રણ વર્ષથી ઓછી સજાને પાત્ર હોય તો તે નોન-કોગ્નીઝેબલ ગુનો ગણાશે. હાલના કિસ્સામાં આરોપી સામે મહત્તમ છ માસની સજાની જોગવાઈ છે જેથી પ્રોહીબીશન એક્ટની કલમ-૬૬ (૧)(બી) નો ગુનો એન.સી. ગુનો ગણાય.

– મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૨૦૨ માં વૉરન્ટ વગર ઘરપકડ બાબતે આપવામાં આવેલ સત્તા.

Section :- 202 Power to arrest without warrant.

(1) **A police officer in uniform** may arrest without warrant any person **who in his presence commits an offence** punishable under section 184 or section 185 or section 197.

- (૩) મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૨૦૨ માં પોલીસ ઓફિસરને વૉરન્ટ વગર ઘરપકડ કરવાની સત્તા આપવામાં આવેલ છે પણ ઘરપકડ કરવાની એક માત્ર આવી સત્તા હોવાના કારણ માત્રથી આ ગુનો કોગ્નીઝેબલ ગણાય ? મેજીસ્ટ્રેટ પોલીસ ચાર્જશીટના આધારે કોગ્નીઝન્સ લઈ શકે ? પોલીસે કરેલ ચાર્જશીટને ફરીયાદ તરીકે ગણી શકાય ? આ મુદ્દાઓ બાબતે અને મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૧૮૫, ૨૦૨ અને ૨૦૩ ના સીધા પરિપેક્ષમાં (૧) મેહબુબ કોચા મોઈદિન વિરુદ્ધ રાજ્ય ૨૦૧૧ ક્રિ.લો.જ.૨૭૯૫, (૨) પોરીન્યુ ટી.કે. વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરેલા ક્રિમીનલ પરચુરણ અરજી નં. ૧૦૮૨/૨૦૧૧, (૩) સંદિપ ઈન્દ્રાવદન સાગર વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને બીજા ૨૦૧૩ ક્રિ.લો.જ. ૧૧૪૭, (૪) સીગ્મોન ઉર્ફે પ્રકાશ વિરુદ્ધ કેરેલા રાજ્ય ૨૦૧૪ ક્રિ. લો.જ.૪૬૫૭, (૫) રાની શશાંક દોષી વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય (ડીવીઝન બેન્ચ) (૨૦૧૪)૧ બીઓએમસીઆર (કાઈમ) ૩૩૯, (૬) પબ્લીક પ્રોસ્યુક્યુટર વિરુદ્ધ એ.વી.રમીહા ૧૯૫૮ ક્રિમીનલ પરચુરણ અરજી નં. ૭૦૨/૨૦૧૧, (૭) પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય વિરુદ્ધ જોગીન્દર મલીક ૧૯૭૯ ક્રિ.લો.જ.૫૪૯, (૮) નારાયણસિંહ વિરુદ્ધ રાજ્ય ૧૯૮૬ (૧) (કાઈમસ) ૫૩૫ ના ચુકાદાઓમાં નામદાર વડી-અદાલતોએ ઉપસ્થિત થયેલા તમામ મુદ્દાઓની વિગતવાર ચર્ચા કરી સ્પષ્ટ રીતે એવા ન્યાયીક અવલોકનો અને નિર્ણયો કરેલ છે કે, મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૨૦૨ માં પોલીસને વૉરન્ટ વગર ઘરપકડ કરવાની જે સત્તા આપવામાં આવેલી છે તે બે શરતો ઉપર આધારિત છે (૧) પોલીસ ઓફિસર યુનિફોર્મમાં હોવો જોઈએ અને ઘરપકડના બે કલાકમાં રજીસ્ટર મેડીકલ પ્રેક્ટીશનર પાસે તેને રજુ કરવો ફરજીયાત છે (૨) યુનિફોર્મમાં સજ્જ પોલીસ ઓફિસરની હાજરીમાં આ અધિનિયમ મુજબનો કોઈ ગુનો કરવામાં આવેલ હોય તો જ પોલીસ ઓફિસરને ઘરપકડની સત્તા રહેલી છે. ઘરપકડની આવી સત્તા હોવાના એક કારણ માત્રથી જ મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૧૮૫ મુજબના ગુનાઓ કોગ્નીઝેબલ બની જતા નથી. મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૧૮૫ તથા પ્રોહીબીશન એક્ટની

કલમ-૬૬(૧)(બી) મુજબના ગુના બાબતે કરવામાં આવેલી સજાની જોગવાઈ સાથે સી.આર.પી.સી. શેડ્યુલ-૧ ના ભાગ-૨ ના ક્રમાંક નંબર-૩ માં કરવામાં આવેલ જોગવાઈ ધ્યાને લેતા આ ૨ પષ્ટપાછો નોન-કોગનીઝેબલ ગુનો ગણાય. નોન-કોગનીઝેબલ ગુના બાબતે સી.આર.પી.સી કલમ-૧૫૫(૨)માં કરવામાં આવેલ જોગવાઈ મુજબની પરવાનગી લીધા વગર જો તપાસ કરવામાં આવે તો તે ગેરકાયદેસર ગણાય છે. મેજીસ્ટ્રેટ પોલીસ ચાર્જશીટના આધારે કોગનીઝન્સ લઈ શકે નહીં. પોલીસ ધ્વારા કરવામાં આવેલ આવા ચાર્જશીટને ફરિયાદ તરીકે પણ ટ્રીટ કરી શકાય નહીં એવા સ્પષ્ટ રીતે ન્યાયીક અવલોકનો કરી નિર્ણયો કરેલ છે.

(૪) નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટ, તીલકનગર ઈન્ડીસ્ટ્રીસ લીમીટેડ વિરુદ્ધ આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય ૨૦૧૧ (૧૫) એસ.સી.સી.૫૭૧, કેશવલાલ ઠાકુર વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય ૧૯૯૬(૪) કાઈમસ (સુપ્રિમ કોર્ટ) ૧૨૧ તેમજ નામદાર હાઈકોર્ટોએ, મણીચંદ વિરુદ્ધ રાજ્ય ૧૯૯૯ ક્રિ.લો.જ.(દિલ્લી) ૧૫૧૨, એસ.મસ્થાન સાહેબ વિરુદ્ધ પી.એસ.આર.અંજાને ચેલ્લુ ૨૦૦૩ ક્રિ.લો.જ.૨૪૮, અરૂણકુમાર ભાર્ગવ વિરુદ્ધ મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય ૨૦૦૨ ક્રિ.લો. જ.૨૧, અવિનાશ મધુકર મુખેડકર વિરુદ્ધ રાજ્ય ૧૯૮૩ ક્રિ.લો.જ.૧૮૩૩, પ્રભાકર પાન્ડુરંગ સાંજગીરી વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ૧૯૮૬(૧) કાઈમસ (બોમ્બે) ૧૬૮, શિવાનંદ ગીરધર નાઈક વિરુદ્ધ સબ ઈન્સ્પેક્ટર પોલીસ ૨૦૦૦ ક્રિ.લો.જ.૪૭૭૬ (બોમ્બે), મનમથાગીરી વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્ય ૨૦૦૨(૧) કાઈમસ ૪૬૪ ના કેસોમાં નામદાર અદાલતોએ એવા સ્પષ્ટ ન્યાયીક અવલોકનો કરેલ છે કે, સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૫૫(૨)માં કરવામાં આવેલી જોગવાઈ એ ફરજીયાત સ્વરૂપની જોગવાઈ છે આથી આ જોગવાઈનું પાલન કર્યા વગર પોલીસ ગુનાની તપાસ કરી શકે નહીં આમ છતાં જો તપાસ કરવામાં આવે તો તે ગેરકાયદેસર ગણાય છે, મેજીસ્ટ્રેટ આવા કેસમાં પોલીસ ચાર્જશીટના આધારે કોગનીઝન્સ લઈ શકે નહીં. સી.આર.પી.સી કલમ-૪૬૧ મુજબની આ એવી ગેરકાયદેસરતાઓ ગણાય છે કે જેનાથી સમગ્ર કાર્યવાહી દુષ્ટિત બને છે.

(૫) મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૨૦૨ માં પોલીસને વૉરન્ટ વગર ઘરપકડ કરવાની જે સત્તા આપવામાં આવેલ છે તે કોઈ અનિયંત્રિત સત્તા આપેલ નથી. આ ઘરપકડની સત્તા સં જોગોને અનુરૂપ સ્પેશ્યલ કાર્યવાહી વાસ્તેજ આપવામાં આવેલ છે. ઘરપકડની આવી નિયંત્રિત સત્તા હોવા માત્રથી જ મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૧૮૫ મુજબના ગુનાઓ કોગનીઝેબલ બની જતા નથી. તેવી જ રીતે પ્રોહીબીશન એક્ટની કલમ-૬૬ (૧)(બી)ના ગુનામાં સજાની જોગવાઈને ધ્યાને રાખતાં તે નોન-કોગનીઝેબલ ગુનો છે જેથી તે બાબતે બી. એન.એસ.એસ. - ૧૭૪ માં કરવામાં આવેલ જોગવાઈ મુજબની યોગ્ય પરવાનગી લીધા વગર જો તપાસ કરવામાં આવે તો આવી તપાસ ગેરકાયદેસર ગણાય છે. મેજીસ્ટ્રેટ આવા ગુના સબબ પોલીસ ચાર્જશીટના આધારે કોગનીઝન્સ લઈ

શકે નહીં. નોન-કોગ્નીઝેબલ ગુનો હોવા છતાં પોલીસ ધ્વારા શરૂઆતથી જ જાણે કોગ્નીઝેબલ ગુનાની જેમ બી.એન.એસ.એસ. ૧૭૩ અન્વયે એફ.આઈ.આર. દાખલ કરી, કોગ્નીઝેબલ ગુનાની જ તપાસ કરી, તપાસના અંતે અદાલતમાં ચાર્જશીટ રજુ કરેલ છે આથી આવા ચાર્જશીટને ફરિયાદ બી.એન.એસ.એસ.-૨(એચ) તરીકે ટ્રીટ કરી શકાય નહીં. બી.એન.એસ.એસ.-૧૭૪ ની જોગવાઈ એ ફરજીયાત સ્વરૂપની જોગવાઈ હોવાથી તેનું પાલન કર્યા વગર પોલીસ ગુનાની તપાસ કરી શકે નહીં આમ છતાં જો તપાસ કરવામાં આવે તો તે ગેરકાયદેસર છે, મેજીસ્ટ્રેટ આવા કેસમાં પોલીસ ચાર્જશીટના આધારે ગુનાનું કોગ્નીઝન્સ લઈ શકે નહીં આમ છતાં જો ગુનાનું કોગ્નીઝન્સ લેવામાં આવે તો તે બી.એન.એસ.એસ. કલમ-૫૦૭ (કે) મુજબની એવી ગેરકાયદેસરતાઓ ગણાય છે જેનાથી સમગ્ર કાર્યવાહી દુષીત બને છે આવા ગુનાનું કોગ્નીઝન્સ લઈ પ્રોસેસ ઈસ્યુ કરવામાં આવે તો તે એબ્યુસ ઓફ પ્રોસેસ ગણાય, હકુમત વિહીન કાર્યવાહી બને આવી કાર્યવાહી શરૂઆતથી જ નિર્રથક (void abinitio) ગણાય છે આવી નિર્રથક કાર્યવાહી પાછળ અદાલતનો સમય વ્યતીત કરવો ન્યાયીક રીતે પણ યથા યોગ્ય ગણી શકાય નહીં. આમ, આ તમામ કાયદાકીય જોગવાઈઓ ધ્યાને લઈ આ કેસની કાર્યવાહી બી.એન.એસ.એસ.-૨૮૧ મુજબ બંધ કરી ન્યાયના હિતમાં નીચે મુજબનો હુકમ આજરોજ યોજવામાં આવેલ સ્પેશીયલ મેજીસ્ટ્રીયલ સીટીંગમાં જાહેર કરવામાં આવે છે.

- :: હુકમ :: -

- (૧) આરોપી વિરુદ્ધ મોટર વ્હીકલ એક્ટની કલમ-૧૮૫ તથા પ્રોહીબીશન એક્ટ (ન્યુ) કલમ-૬૬ (૧)(બી) મુજબના ગુનાની કાર્યવાહી બી.એન.એસ.એસ.-૨૮૧ અન્વયે બંધ કરી આરોપીને છોડી મુકવાનો આદેશ કરવામાં આવે છે.
- (૨) મુદ્દામાલ બાબતે વચગાળાના તબક્કે જો કોઈ હુકમ કરવામાં આવેલ હોય તો આ હુકમથી કાયમ કરવામાં આવે છે, જો વચગાળા તબક્કે કોઈ હુકમ કરવામાં આવેલ ન હોય તો તે બાબતે ઈન્કવાયરી કરી મુદ્દામાલ સોંપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.
- (૩) સમયમર્યાદાની જોગવાઈને આધિન રહી અધિકૃત ઓથોરીટી સી.આર.પી.સી કલમ-૩૦૦(૫) મુજબ આરોપી સામે ફરી કેસ દાખલ કરી શકે છે.

હુકમ આજરોજ યોજવામાં આવેલ નેશનલ લોક અદાલતના સ્પેશીયલ સીટીંગમાં તા. ૧૩, માહે : સપ્ટેમ્બર, સને : ૨૦૨૫ ના રોજ જાહેર કરવામાં આવેલ છે.

રાજકોટ
તા. ૧૩/૦૮/૨૦૨૫

(વસુધા ત્યાગી)
પમાં અધીક સિવિલ જજ તથા
જે.એમ.એફ.સી., રાજકોટ